

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.133.1-31[159.924.7:159.923.2(=161.2)-054.72]М.-Ф.Клер
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.2/08>

Яцків Н. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Григорук Ю. Б.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПОШУК ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ МАРІ-ФРАНС КЛЕР «П'ЯТЬ МАЙОРЦІВ ДЛЯ МОГО НЕЗНАЙОМЦЯ»

Стаття присвячена дослідженню ідентичності українства у романі французької письменниці Марі Франс Клер «П'ять майорців для мого незнайомця». Авторку українського походження спонукали до роздумів над пошуком власної ідентичності події Майдану 2013–2014 років, коли українці повстали на боротьбу за незалежність, за право жити у демократичній країні, і за це право платять дорогу ціну. За допомогою теорії ідентичності та методології реконструкції індивідуальної історичної пам'яті простежується складний процес віднайдення своєї сутності, сенсу існування. Головний персонаж роману Наталі, alter ego самої авторки, проходить шлях самоусвідомлення через аналіз травматичного досвіду власної родини. Авторка використовує численні інтертекстуальні та інтермедіальні елементами, наприклад, архівні документальні фільми, спогади сучасників, дослідження істориків, офіційні запити в українські архівні фонди. До глибоких роздумів та самоідентифікації спонукає також «Лідина книга», спогади матері, які Наталі читає болісно, частинами, бо вони являють рану втрати, пробуджують усвідомлення. Через розкриття таємниць минулого, які у родині старанно приховували, щоб полегшити дітям інтеграцію у новому суспільстві, щоб нівелювати відчуття емігранта, Наталі повертається до свого коріння, усвідомлює свою місію – відновити історичну справедливість. Травматичне минуле родини допомагає сфокусуватися на пошуку власної ідентичності, на усвідомленні свого коріння, на формуванні цілісності індивіда, що об'єднує у собі свідоме і несвідоме. Завдяки екзистенціальній комунікації відбувається віднайдення своєї сутності, сенсу існування: Наталі усвідомлює свою причетність до українства, вона хоче приїхати до України, пізнати її, незважаючи на заборону предків, бо вірить у її європейське демократичне майбутнє. Таким чином, втрачений зв'язок з предками через еміграцію відновлюється, бо етно-культурний код українців, зашифрований у родинних символах, спонукає до самоідентифікації.

Ключові слова: прихована ідентичність, віднайдена ідентичність, історична пам'ять, екзистенціальна комунікація.

Постановка проблеми. Останні десятиліття, а особливо події сьогодення, активізували поняття ідентичності і пов'язане з ним поняття ідентифікації у наукових дослідженнях різних галузей знань. «Ідентичність транскультурна, національна, етнічна, соціальна, громадянська, гендерна, психологічна, постколоніальна, постмодерна, особистісна», ідентичність у творах художньої літератури, на думку авторів колективної монографії «Ідентичність: текстуальні виміри», – це ті аспекти складової проблеми ідентичності, які перебувають у колі жвавих дискусій і потре-

бують науково аналізу [2, с. 5]. Художня проза автобіографічного характеру, чи побудована на автобіографічному матеріалі, порушує проблеми екзистенційно-метафізичні, адже власна історія у наративі переломлюється крізь призму віднайдення своєї сутності, сенсу екзистенції, пошуку трансцендентності. Роман Марі-Франс Клер «П'ять майорців для мого незнайомця» написаний французькою мовою авторкою, яка народилася і виросла у Франції, виховувалася у французькій родині але з українським корінням, демонструє глибокий зв'язок з українською культурою,

ментальністю, сутністю, яка впродовж десятиліть травматичним досвідом затьмарювала соціально-комунікативну адаптацію емігрантів та членів їх сімей в іншомовному середовищі.

Аналіз останніх досліджень, зокрема публікацій, присвячених проблемі ідентичності, засвідчує, що концепт ідентичності обговорюється сьогодні у різноманітних контекстах, породжуючи соціологічні, політичні, філософські, власне літературознавчі та інші дискурси. Відомі сучасники, такі як соціолог М. Кастельс, економіст Дж. Акерлоф, Папа Римський Іоанн Павло II привертають увагу до ідентичності та ідентифікації особистості у різних формах як проблеми екзистенційної, що спонукає до роздумів над уподібненням чи розрізненням себе з іншими. Історію поняття ідентичності та становлення підходів до аналізу ідентичностей досліджено у статті Марії Кармазіної [3]. Психологи виділяють щонайменше два концептуальні підходи вивчення цього феномену. У першому – поняття ідентичності трактується згідно з його функціонуванням в структурі психологічних систем, тобто ідентичність розглядається як узгодженість особи з самою собою, з відчуттям єдності свого психічного та фізичного Я. Другий підхід пов'язаний з соціологічною характеристикою цього поняття, пояснення якого здійснюється через засоби самовираження, які допомагають особі в процесі визначення її відношення до певних соціальних категорій, таких як національність, стать, вік та інші [6, с. 99]. Сучасне трактування феномену ідентичності базується на теоріях З. Фрейда, К. Ясперса, Дж. Марсіа, Е. Еріксона, вибудовується у феноменології Е. Гусерля та М. Гайдеггера, викристалізовується у екзистенціалізмі Ж.-П. Сартра та А. Камю, адже справжня екзистенціальна комунікація можлива лише в межових ситуаціях, коли людина повністю відкриває себе. Серед українських дослідників, які прагнуть привернути увагу до проблеми ідентичності та ідентифікації варто згадати праці Стефанії Андрусів, Олі Гнатюк, Мирослави Іванишин, які вибудовують дискурс національної ідеї українців, того що об'єднує та розрізняє.

У світлі зазначених теорій **постановка завдання** полягає в тому, щоб простежити процес усвідомлення власної ідентичності людини, яка виростала в іншому соціально-культурному просторі, однак через власні спогади, розповіді родичів, залишені у формі щоденника, через події, які змінили геополітичне становище України, ця людина прагне знайти відповіді на питання, які приховували, замовчували у родині. Саме такою

є фабула роману М.-Ф. Клер «П'ять майорців для мого незнайомця», головна героїня якого Наталі, alter ego самої авторки, через історію власної родини прагне усвідомити свої зв'язки з Україною, зрозуміти свою схожість та відмінність з українцями, які протягом століть виборюють право на незалежність своєї держави, право на власну ідентичність.

Виклад основного матеріалу.

Науковці доводять, що взаємозв'язок між національною ідентичністю та історичною пам'яттю є доволі тісним. Як зазначає політолог Т. Кузьо, минуле будує майбутнє: «Немає пам'яті – немає ідентичності, немає ідентичності – немає нації» [8, с. 134]. Адже саме нація є майбутнім кожної країни, її рушійною силою, її відображенням. Видатний мислитель XX століття Івана Павла II вважав, що «нації, як і окремі індивіди, обдаровані історичною пам'яттю. ... історії націй, об'єктивовані й зафіксовані письмово, є одним із найважливіших елементів культури – елементом, який є вирішальним для ідентичності нації у вимірах часу» [1, с. 83]. Впродовж роману «П'ять майорців для мого незнайомця» головна героїня – Наталі намагається відшукати свою національну ідентичність. Саме через індивідуальну історичну пам'ять зображуються події в романі «П'ять майорців для мого незнайомця», в якому французька письменниця з українським корінням Марі-Франс Клерк описує нелегку долю своїх предків – бабусі Марусі та її чоловіка Зиновія, які були змушені покинути Україну через російську революцію 1917 року та шукати прихисток у Франції, про їх рідних, про важкий шлях боротьби українського народу за свою незалежність та свободу, про життя та смерть в Радянському Союзі, про Гулаг та голодомор. Всі ці події авторка не завуальовує, а навпаки описує їх досить детально, щоб краще передати жахіття, які пережили українці, даючи можливість читачу усвідомити нелегку долю України на шляху до незалежності та боротьбу її народу. Фабула роману, його часо-просторова організація та ключовий символічний образ Дому детальніше проаналізовано у попередній розвідці [7, с. 144]. Червоною ниткою крізь фабульні перипетії розгортається внутрішній сюжет – усвідомлення своєї причетності до далекої і водночас близької Батьківщини, зв'язок поколінь, зв'язок з далекими і невідомими предками. Осмислення власного походження героїв, відновлення історичної пам'яті відбувається через розкриття родинних таємниць, пошук історичних документів збережених в архівах

з метою відновлення пам'яті про своїх пращурів.

Варто зауважити, що авторка майстерно комбінує різні наративні елементи, не перенасичує оповідь історичними відомостями, а оперує інтертекстуальними посиланнями, тим самим даючи читачу можливість простежити за процесом, або ж, за необхідності, самому звернутися до документів, пересвідчитися у правдивості історії, яку інтерпретують політики довільно. Тому структура роману обумовлює специфічну композицію, яка утворюється з різних частинок оповідних елементів, що сприяють відтворенню шляху до самопізнання головної героїні та свідомого сприйняття її власного «Я».

Для відновлення власної ідентичності Наталі проходить нелегкий шлях реконструкції історичної родинної пам'яті. Вона не відразу відчуває себе українкою, але докладно чимало зусиль для віднайдіння душевного спокою. Відшукуючи таємниці минулого своїх предків та переживаючи трагедії, через які вони пройшли, Наталі змогла усвідомити власну ідентичність. Цей процес відбувається поступово, та займає декілька етапів. Оповідуючи історії онукам, порівнюючи своє дитинство з їхнім, Наталі пригадує, аналізує, переживає знову свій досвід минулого, але тепер, у дорослому віці, це не просто ностальгічні спогади, а спогади, сповнені запитань, які спонукають до пошуку відповідей. Поштовхом до пошуку і роздумів стали події листопада 2013 року, які відбувались в Україні. Вони не залишають Наталі байдужою, а навпаки пробуджують в ній переживання та смуток, воскрешають спогади, адже тисячі українців зібралися на Майдані, щоб взяти в свої руки подальшу долю країни, щоб боротися за її свободу, як і її дідусь Зиновій, який захищав незалежність своєї країни та мрією якого було проживання в державі, яка б поважала волевиявлення свого народу, так як це було прийнято в Європі: *«В листопаді 2013 року тисячі українців зібралися на Майдані, щоб узяти в свої руки майбутнє рідної країни. Це викликало хвилювання. Їхнє бажання радикально перебудовувати Україну на основі демократичних цінностей воскресило в ній приховані спогади. Подальші драматичні події занурили Наталі у глибокий смуток»* [4, с. 15].

Саме через психологізм передаються дії головної героїні, Наталі співпереживає українцям, які борються за свою свободу, думками вона там, поруч з ними, на Майдані. Вона заглиблюється в свої роздуми, тисячі питань наче рій сновигають в її голові, на які вона розраховує знайти відповіді. Її настрій змінюється відповідно до новин,

які вона отримує, та історій, які вона оповідає своїм онукам.

Для прикладу Наталі сильно обурих випуск новин, в якому журналіст трактував Київ як «матір' святої Росії». Раніше вона б навіть не звернула на це увагу, а зараз це питання її настільки схвилювало, що всю свою лють вона не змогла приховати, та взялась за чищення свого кухонного приладдя: *«Вранці Наталі вирішила ретельно почистити свої каструлі. Позаний знак. Наталі не може стримати гнів. У ранковому випуску новин журналіст спокійно розповідав про Київ як про «матір' святої Росії»: він, звісно, не знає, що ідея Святої Русі, насправді виникла лише у XVI столітті і набула поширення лише у XIX столітті завдяки монархістам та Російській православної церкві. Ба більше: той факт, що Москва була заснована в 1147 році сином Великого князя київського, не дає права комусь говорити, що Київ – «російський»! Змішувати Русь і Росію – це привласнення спадщини, – обурюється Наталі, деручи дно каструлі. Це – як сказати, що ... Бельгія французька, бо Хлодвіг був родом із Турне, або Німеччина – французька тільки тому, що Карл Великий походив з Аахена»* [4, с. 78-79].

Необізнаність французького журналіста щодо даного питання обурює її. Авторка свідомо детально зупиняється на цих фактах, вона прагне розвінчувати традиційні міфи, на яких ґрунтується російська пропаганда, яка маніпулює ідеологічними переконаннями європейців задля нав'язування їм хибних думок. І Наталі це драгує, адже Русь і Росія це не одне й те саме, й не варто змішувати їх та привласнювати собі чужу спадщину.

Події, які відбуваються в Україні спонукають її до роздумів, адже вони безпосередньо нагадують шлях, який були змушені пройти її бабуся та дідусь: втікати, щоб зможти зберегти своє життя, залишивши усі надбання в Україні. Історія повторюється, і Наталі це лякає. Вона співчуває українцям й щиро вірить в їх перемогу: *«20 серпня: Українська армія намагається відрізати підконтрольні повстанцям східні території від російського кордону. 21 серпня: Гуманітарний конвой стоїть на кордоні 7-й день поспіль. Понад 40 мирних жителів загинули в Донецькій області. Понад 400 000 людей врятувалось втечею... 400 000 біженців, – задумується Наталі.- Чи повернуться вони колись додому? Чи, можливо, виберуть вигнання, як і її бабуся та дідусь?»* [4, с. 159].

Наталі – доволі сучасна бабуся, яка проводить чимало часу за своїм планшетом. Вона багато

читає в інтернеті, обмінюється електронними листами з Людмилою, своєю подругою з Києва, слухає новини та записує власну історію. Все це вона робить задля того, щоб добитись достовірності відповіді на питання, які вона шукає. Саме зараз вона відчуває потребу в тому, щоб говорити, адже мовчання для неї це вбивство:

«Перед сном Наталі переглядає новини та електронні листи, які переписує у свій великий Чорний Блокнот» [4, с. 22].

«У тиші своєї кімнати Наталі записує у Чорному Блокноті останню розмову з дітьми» [4, с. 130].

«Повернувшись до своєї кімнати, Наталі набирає пошуковий запит в інтернеті» [4, с. 50].

Всі ці події стали поштовхом до серйозного кроку, який Наталі не наважувалась зробити під час довгих років, але нарешті прийшов той час, коли вона взяла в руки *Лідину Книгу* – щоденник спогадів своєї матері, написаний в останні дні її життя, та змогла повністю його прочитати. В цій книзі вона хотіла віднайти відповіді на питання, які не давали їй спокою. Проте мати більше написала про свою французьку інтеграцію ніж про горе пережите в Україні. Але Наталі ніколи не могла стримати сліз, коли її матір згадувала про втрачену Україну, вона відчувала нерозривний зв'язок з цією країною, відчувала себе її громадянкою, незважаючи на те, що жила у Франції. Вона ніколи не забувала про свою Україну та нелегкий шлях її становлення, її історію, яку вона нарешті готова прийняти, щоб звільнитись від паралізуючого болю страшного минулого:

«Тоді, наприкінці 2013 року, Наталі знову відкрила Лідину книгу і, нарешті, змогла спокійно прочитати цю збірку спогадів своєї матері, написану наостанку життя. Але від початку лютого 2014 року події в Україні набрали тривожних обертів. Наталі відчувала себе дуже близькою до цих молодих, патріотично налаштованих людей, які декларували незалежність України від Росії, засуджували поширену в посткомуністичному суспільстві корупцію та підтримували зближення з Європою. А ще згадала слова свого діда Зиновія Ямкового, процитовані в Лідиній книзі: «Культура України є складовою частиною європейської культури. Вона не має нічого спільного з Азією». І ще: «Українська нація не чекала Москви, щоб з'явитися самій» [4, с. 16].

Наталі починає відчувати, що її пов'язує щось нерозривне з цим народом, хоча ще зовсім недавно не могла навіть наважитись обміняти декількома словами з жителями цієї країни та й взагалі

не бачила в цьому потреби: *«Довгий час мені не подобалося зустрічатися з приїжджими українцями. Відчувала їх подвійно чужими. Не мала що сказати їм і не хотіла їх слухати»* [4, с. 131].

Впродовж роману ми простежуємо, як новини 2014 року, які відбуваються в Україні, впливають на головну героїню. Радість, яку б мав принести її відпочинок з онуками, замінюють спогади про минуле дитинство. Наталі прагне віднайти секрети минулого, вона відчуває в цьому потребу, та послуговується інтернетом, завдяки якому накопичує чимало інформації про минуле та сьогодення України, опрацьовує документи, які знаходяться у вільному доступі. Оскільки соціальні мережі були одним із основних засобів поширення протесту, Наталі цим скористалась задля можливості достукатись до українців. Вона знайомиться з Людмилою, яка проживає в Києві, та згодом вони стають подругами. Людмила їй нагадувала про матір, яка була також брюнеткою з зеленими очима. Наталі хоче підтримувати з нею зв'язок, адже відчуває, що їм є про що поговорити. Коли Наталі не отримувала новин від Людмили, вона почувала себе самотньою та покинутою. Листування з Людмилою та архівні документи збагачують наративну картину роману інтертекстуальними елементами, а також урізноманітнюють ліричне спілкування Наталі з онуками офіційними документами та розмовними регістрами.

Щоб краще відобразити світовідчуття Наталі, Марі-Франс Клер використовує в романі інтермедіальні засоби. Наприклад описує чорно-білий пропагандистський фільм про розкуркулення, який було знято в одному з сіл Поділля у травні 1930 року. Саме цей фільм показує жахливе становище в якому перебували українські селяни, навіть у власній домівці вони не були хазяїнами, бо чекісти забирали й нищили все, що їм попадалось на очі [1, с. 145].

«Близько четвертої ранку Наталі знаходить фільм з нещодавно розсекречених архівів КДБ: чорно-білий пропагандистський фільм про розкуркулення, знятий у травні 1930 року в селі на Поділлі. Тривалість: три хвилини. Фільм німий...» [4, с. 108].

Наталі відчуває обов'язок перед своїми онуками, теперішнім поколінням, яке має право знати правду минулих подій, щоб краще розуміти їх подальше доросле життя. Адже в свою чергу, вона як онука українців, яка відчуває зв'язок з Батьківщиною своїх предків, не може дозволити собі їх зрадити, так як і її дідусь не зрадив свій прапор й залишився вірним своїй країні.

Все, що Наталі робить для віднайдення «закопаних таємниць», розрадило б душевний біль цих емігрантів. Скільки вже часу пройшло, а Україна досі бореться зі своїм найзапеклішим ворогом, і допоки є такі сміливі та вірні доньки та сини цієї країни, допоки вона буде існувати. Майдан є одним з прикладів сили духу українців, неважливо було чи ти студент, жінка чи чоловік, неважливий статус в суспільстві, кожен відчув відповідальність перед долею України, перед майбутніми поколіннями та перед собою. Адже в єдності сила та дух народу:

«Не зраджу своєму прапору. Сьогодні ці слова залишаються настільки ж актуальними. І якщо українська держава, відроджена 1991 року, ще молода, то українська нація існує дуже давно і Україна присутня більше, ніж будь-коли, в серцях своїх людей: там завжди було місце честі та гідності. Прикладом цього колись був і Зинувій. У наш час ту саму енергію принесла з собою Небесна сотня Майдану» [4, с. 78].

Серце крається, біль не вщухає, та Наталі – сильна жінка, вона пояснює жахливі події минулого без сліз, хоча душа її ніяк не може віднайти спокій. Вона співставляє себе зі своїми онуками, адже вона теж любила проводити свої канікули з своїми бабусею та дідусем, емігрантами, які знайшли свій прихисток в Лотарингії, де вона проводила свої канікули до десяти років: *«Загалом, це становить якихось двадцять чотири місяці життя Наталі. Та це був саме той час, коли в душі Наталі починали вібрувати деякі струни її єства»* [4, с. 13].

Особливим також був будинок, який Наталі обрала для проживання під час канікул. Він нагадував їй українську хату, яка була оточена великим садом, де цвіли мальви та майорці. Так і біля цього будинку у Провансі, під оливковим деревом росли п'ять майорців, які для Наталі були символом вічності, так і спогади залишаються безсмертними назавжди в нашій пам'яті: *«Були також соняшники та маки, які бабуся вирощувала заради насіння; були ще й кущі малини, заввишки саму Марусю, але найбільше сялоось рожевих та оранжевих майорців, які я особливо любила, тому що вірила, що вони вічні»* [4, с. 47].

Діалоги між Наталі та її онуками Лео та Люсі є конструктивним засобом психологічного аналізу, метою якого є розкриття її національної ідентичності, яке проявляється в її настрої, поведінці, способі мислення. Безперечно, слухаючи дорослі історії про нелегку долю їх предків, Лео та Люсі співпереживають разом з Наталі, та кожен з них

в міру свого віку формує свої висновки. Так для прикладу тринадцятирічний Лео задумається над своєю майбутньою професією:

«– Коли виросту, то буду лікувати тварин,- сказала Люсі.- Стану ветеринаром.

– А я буду лікарем діагностичної лабораторії,- відповідає брат.

– Невже? Я вважала, що ти хочеш стати математиком,- усміхається Наталі.

– Ні, я передумав. Хочу лікувати людей у країнах, де йде війна» [4, с. 34].

На прикладі цього діалогу, можемо спостерігати, наскільки діти змінюються під впливом історій, які розповідає Наталі. Вони завжди з нетерпінням чекають нового спілкування та завжди підтримують свою бабусю в нелегких моментах, які вони співпереживають разом і також відчують зв'язок з Україною. Але не тільки діти висловлюють свої емоції щодо історій, які Наталі їм розповідає. Головна героїня також після своїх оповідей усамітнюється в своїй кімнаті, відкриває свій чорний блокнот та залишає відбиток своїх думок на папері. Ніби пише свою власну історію, свої відчуття, щоб залишити після себе якийсь слід, щоб й інші змогли дізнатись те, про що раніше не можна було говорити.

Протягом всього роману ми спостерігаємо за змінами, які відбуваються з Наталі. Вона розповідає чимало про свою бабусю Марусю, про її звички та нелегке життя. Готуючи млинці, Маруся не їла їх зовсім, пояснюючи це тим, що вона отримує набагато більше задоволення, коли дивилась як онучка ласувала їх ніж сама це робила. Так і Наталі часто діє як її бабуся. Ось для прикладу випадок з портового ресторану:

«– Чому ти не замовила собі морозива, бабусю? - запитав мене тоді Лео.

– Знаєте, дивитися на те, як ви ласуєте морозивом, приносить мені стільки ж задоволення, як і самій його їсти!

– Ти говориш як Маруся, бабусечко,- прошепотів Лео, ніжно прихиливши голівку. І мені від цього стало так тепло на душі» [4, с. 94].

Вона хоче бути схожою на неї, адже вона так сильно її любила й заради неї була готова на все, її усмінене обличчя відображало спокій того квітучого саду біля хати, який Наталі б хотіла побачити ще не один раз. Хоч зараз її волосся вкриває сивина, та раніше воно було чорнявим, таким як у Марусі та зараз в її онучки Люсі.

Ще один спогад, який викликає чимало емоцій в Наталі – це Голодомор. Вона хоче дізнатись ще більше деталей, які відбувалися в Україні в цей

період, тому проводить чимало часу в інтернеті, шукаючи відповіді на свої питання та занотовуючи їх у свій Чорний блокнот, вона розуміє, що не віднайде спокою, якого так жадає, допоки не виконає свій обов'язок: *«Вона заходить в інтернет, шукає додаткову інформацію»* [4, с. 108].

Марі-Франс Клер не приховує деталей цього жахиття, вона хоче, щоб читачі проникнулись цією історією та не забували важкий шлях виживання своїх пращурів: *«Чорні Чоботи продовжує стиснено: люди і тварини голодують, худоба гине... худоба... Потім чоловік переходить на шепіт: з вулиць Харкова щовечора забирають сотні померлих від голоду або висипного тифу. Виявилось, що у багатьох з підібраних трупів виїнята печінка. Міліція провела розслідування: дехто зізнався, що робив з цієї печінки фарш для пиріжків, які потім продавав на ринку...»* [4, с. 106-107].

Це був геноцид української нації, вчинений керівниками Радянського Союзу, головнокомандувачем якого був Йосиф Сталін. Вони штучно створили масовий голод задля повного винищення українського народу, який протистояв діючому тоді режиму та намагався створити Українську незалежну Державу, яка б не підпорядковувалась Москві. *«Для Марусі сталінський поплічник Хрущов – то, насамперед, злочинець, і його бін-бін не міг перекрити мільйони жертв Голодомору та Великого терору»* [4, с. 153].

Голодомор 1932–1933 років – це не випадкове явище соціального чи природного походження, як це вважали на початку радянські, а згодом й про російські історики, а наслідок цілеспрямованого терору голодом. Це була розправа з українцями через їх опір колективізації та небажання знаходитись під керуванням Росії. Авторка відкрито пише про те, що таким було винищення українців, їх традицій, культури та мови. *«І голод був організований саме для того, щоб навчити розуму українських селян, одночасно знищуючи національну еліту, підозрювану у змові з селянами. Багатьох українських письменників переслідують, надто яскравих політиків доводять до самогубства»* [4, с. 108].

Документальні підтвердження геноциду української нації, свідчення про політику Сталіна, його імперські прагнення (ціною приєднання території та винищення її населення) допомагають сфокусувати оповідь на історичному контексті, однак не перенасичують історією художнє тло. Авторка відсилає до документів, спонукає до висновків, актуалізує історичні події з метою перегляду історії. Жахливі документальні свідчення адресовані

передусім франкомовним читачам, які мали б краще зрозуміти те, чому скільки років українці не можуть змиритися з радянським (російським) домінуванням, прагнуть відновити історичну справедливість і побудувати незалежну державу.

Варто також відзначити ще одну важливу складову цього геноциду – це зумисне приховування інформації про голод. Радянська пропаганда вже тоді маніпулювала фактами й обманювала все світ, створюючи показові селища, куди запрошувала іноземців, а вони поширювали неправдиву інформацію, закриваючи очі на справжні жахиття, в той час як мільйони людей не мали крихти хліба та помирали в муках.

«– Та все ж, бабусю, – дивується Лео, – попри залізну завісу, мали бути ті, хто відвідував СРСР! Невже ніхто не помічав, що українці – нещасні і вмирають від голоду?»

– Маєш на увазі тих, хто приїздив з-за кордону? Звичайно, були такі, але з ними повертали трюк: показували «потьомкінські села», – і вони поверталися у повному захваті!» [4, с. 157].

Для розширення інформаційної складової роману, адресованого передусім французьким читачам, М.-Ф. Клер наводить документальні факти, зокрема розповідь про поїздку до України експрем'єра Франції Едуарда Ерріо, яка відбувалась у серпні 1933 року та отримала найбільшого розголосу, маніпулятивні заходи радянської влади, яка дозволяла побачити наперед підготовлені і очищені від голодних людей вулиці міст і сіл, книгу В. Кравченка *«Я вибрав свободу»*, перекладену багатьма мовами, у якій він розвінчує злочинну політику радянської влади. Переклад французькою мовою книги Кравченка було видано в 1947 році. У відповідь на це видання комуністичний тижневик *«Les lettres française»* опублікував статтю під назвою *«Як була сфабрикована книга Кравченка»*. У ній зазначалось, що Віктор Кравченко був зрадником та дезертиром, який залишив Україну під час війни, та й взагалі, що автором книги був не він, а ті, хто виконували наказ американських секретних служб. Так діяла і продовжує діяти російська пропаганда, яка різними способами поширює неправдиву інформацію для дискредитації.

В наш час важко повірити, що світ продовжує вірити маніпулятивній пропаганді Росії, залишається байдужим до такої проблеми, до геноциду, до мільйонів смертей. Навіть Франція, яку Зиновій вибрав як країну свободи, не стала винятком тоді й сумнівається зараз: *«Досі бачу очі Марусі, коли кілька років потому, вона при мені згадала цю*

справу. Її очі метали блискавки. Вона виголосила: «Ces Lettres françaises» – це гниль! Ганьба Франції! Зараз, коли нацистів розчавили, комуністи вважають, що можуть робити у Європі все, що їм заманеться! Боже, Боже! Коко-нацисти, ті ж самі методи!» [4, с. 152].

Хоч й для Наталі важко оповідати про такі страшні події та в процесі комунікації, проживаючи цей біль, вона віднаходить в собі те, що так довго не змогла знайти – свою національну ідентичність: «Розповідаючи онукам про драму Кравченка, Наталі відчуває, ніби відбувається якась реставрація» [4, с. 154].

Ключовим епізодом, який остаточно змінює усвідомлення своєї ідентичності Наталі, є упізнання родича серед невинно страчених українців. За допомогою Людмили, яка знаходить у недавно розсекречених архівах наклеп сусіда на антирадянську діяльність Костянтина, розповідь священника про докори сумління того наклепника, його сповідь, та фотографії речей страчених, Наталі дізнається про жахливу трагедію дідусевого брата Костянтина, якого тільки вона, єдина жива з великої родини, ідентифікує за орнаментом вишитої сорочки, таким самим, як на сімейній реліквії – рушникові, подарованому старшій сестрою. Пошук ідентичності проходить складний процес – від зацікавлення іншим, пізнання іншого, розкриття таємниці – до співставлення себе з іншими і самоідентифікації. Усвідомлення своєї місії – упізнання невинно страченого, створює межову ситуацію, катарсис. Розкриття трагічної історії минулого родини, співпереживання

травматичного досвіду предків повертає приховану ідентичність персонажа. Через катарсис Наталі з гордістю приймає свою причетність до українства, відбувається віднайдення своєї сутності, сенсу існування.

Висновки і пропозиції. Впродовж роману Наталі проходить нелегкий шлях задля віднайдення своєї національної ідентичності завдяки розкриттю таємниць минулого. Відпочинок з дітьми їй запам'ятається назавжди, так само як і будинок в Провансі, який вона назвала «Ma Sitch de Provence». Цей будинок став місцем нових відкриттів, саме в ньому вона розповіла своїм онукам долю їхніх прашурів та отримала від них зворотній подарунок: бажання поїхати в Україну, в ньому її син визнав, що відчуває свою належність до українського народу: «Я знаю, що частина мого єства – там, в Україні» [4, с. 241], в ньому вона усвідомила свою любов до України та себе дочкою цієї країни. Віднайдення власної національної ідентичності допомогло Наталі нарешті відновити той душевний спокій, який вона так довго шукала. Ці всі пошуки були проявом любові Наталі до своїх рідних, тепер вона як і її бабуса знає все, можливо навіть більше, вона знала, що повинна була розкрити таємниці минулого, давати свідчення щодо жахливого знищення українського народу, прожити страшні події минулого, які дали їй надію на світле майбутнє. Цей нелегкий шлях не був марним, у Наталі з'явилося бажання вивчити українську, відвідати землю своїх предків і найголовніше вона змогла віднайти своє місце в своїй українській сім'ї.

Список літератури:

1. Іван Павло II. Пам'ять та ідентичність. Львів: Літопис, 2005. 167 с.
2. Ідентичність: текстуальні виміри : колективна монографія / за ред. О.Бігун. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2021. 294 с.
3. Кармазіна М. Ідентичності у сучасному науковому дискурсі. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. Київ, 2013. Вип. 3(65). С. 4–29.
4. Клер М.-Ф. П'ять майорців для мого незнайомця / Пер. з французької Я. Вестель та М. Перетятка. Київ : Дух і літера, 2021. 256 с.
5. Левицький В.С. Ідентифікація як спроба віднайдення себе. *Наука. Релігія. Суспільство*, 2008. № 2. С. 158–167.
6. Москаль Ю. Ідентифікація й ідентичність у суспільному форматі теоретичного аналізу. *Психологія і суспільство*. 2006. № 1. С. 96–112.
7. Яцків Н.Я., Цюпа Л.В. Образ Дому у романі Марі-Франс Клер «П'ять майорців для мого незнайомця». *Закарпатські філологічні студії*, 2021. Вип. 17. Т. 2. С. 143–148.
8. Kuzio T. *Ukraine. State and Nation Building*. London: Routledge, 1998.

Yatskiv N. Ya., Hryhoruk Yu. B. THE SEARCH OF SELF-IDENTITY IN THE NOVEL “FIVE ZINNIAS FOR MY STRANGER” BY MARIE-FRANCE CLERC

The article is devoted to the exploration of Ukrainian identity in the novel “Five Zinnias for My Stranger” by the French writer Marie-France Clerc. The author, who has the Ukrainian background, was encouraged to study her self-identity by the events of the Maidan in 2013–2014 when Ukrainians rose up to fight for their independence and right to live in a democratic country. They still pay a high price for this very right. With the help of identity theory and individual historical memory reconstruction method we can observe the difficult process of discovering self-identity and the sense of life. The main character Nataly (the author’s ‘alter ego’) walks the way of self-awareness through the analysis of her own family’s traumatic experience. The author uses numerous intertextual and intermedia elements like documentaries, memories of contemporaries, historical researches and formal requests to the Ukrainian archives. ‘Lida’s book’, the book of mother’s memories, also stimulates thought. Nataly reads it with pain, part by part because it opens the wound of loss, evokes understanding. Having uncovered the secrets of past that were diligently hidden to help children adapt in a new society and eliminate their immigrant feeling, Nataly comes back to her roots, understands her mission to restore historical justice. With the help of existential communication Nataly finds her life goals, finds herself Ukrainian and wants to visit this country. She wants to explore it despite her ancestors’ prohibition because she believes in its European and democratic future. Thus, the bond lost with her ancestors because of immigration is restored as the ethnic cultural code of Ukrainians that is hidden in family symbols presupposes self-identity.

Key words: hidden identity, rediscovered identity, historical memory, existential communication.